

Arhimandrit Mihail DANILIU

*Egumenul Schitului Vovidenia și
custode al Casei Memoriale*

*„Visarion Puiu” și al Muzeului
„Mihail Sadoveanu”, Mănăstirea Neamț*

ION CREANGĂ, UN DIACON ÎNFRÂNT?

„Nu știu alții cum sunt...”, dar pe mine, când mă gândesc la Ion Creangă, mă cuprinde o nesfârșită recunoștință, căci, oricât de maturi am fi, oricâte funcții ori onoruri am avea, oricâte bogății am deține, totuși undeva în taina sufletelor noastre sălășluiește copilul năzdrăvan, șturlubatic, creionat cu măiestrie de hâtrul humuleștean în nepieritoarele sale *Amintiri*.

Acum 132 de ani, la sfârșitul lui decembrie, pe când cei mici mergeau cu uratul pe la casele gospodarilor, undeva, într-o locuință smerită de pe strada Sărării, din dulcele Târg al leșilor, sufletul părintelui diacon Ion Creangă și-a început drumul către Veșnicie.

Deși plecat dincolo, genialul scriitor rămâne alături de noi prin

paginile memorabilelor sale cărți. Cu aceeași bucurie, citindu-i încântătoarele *Amintiri* sau poveștile ori basmele, retrăim clipe neșterse din propria viață, căci Creangă a zugrăvit „*copilăria copilului universal*”. Așadar, finalul lunii decembrie ne prilejuiește întâlnirea în duh cu inegalabilul povestitor al clipelor și visărilor frumoase de la vârsta inocenței. Cu acest prilej, vă propun să cunoaștem o altă latură a vieții sale, cea a clericului.

UN DIACON RĂZVRĂTIT?

Din anul 1860 până-n septembrie 1872, Ion Creangă a slujit, ca diacon, la mai multe biserici ieșene. Din cuprinsul *Amintirilor* am aflat cu câtă trudă elevul Creangă urmase școlile vremurilor pentru a împlini visul mamei, care voia să-l vadă preot. Nu aș vrea să cred că această caznă nu a motivat-o și dorința lui de a deveni sacerdot. Unii biografi sau critici literari au emis hazardata ipoteză a indiferentismului său religios. O considerăm o simplă supoziție, influențată îndeosebi de nefericitul conflict între diaconul Ion Creangă și autoritățile eclesiastice ieșene.

Revenind la studiile teologice absolvite de Nică, fiul epic al capodoperei sale literare autobiografice se termină cu plecarea la Seminarul Teologic din Iași. Ce s-a întâmplat după aceea cu viața „*copilului bălai cu ochi albaștri*” ne spun documentele și opisurile vremii, aflate în arhivele unor instituții cu care Ion Creangă a avut tangență. În bună parte, acestea au fost adunate în câteva volume de profesorul Constantin Parascan, cel mai avizat biograf al scriitorului.

Așadar, anul 1855 a însemnat dezrădăcinarea de locul natal. A pornit spre Seminarul de la Socola, unde a învățat până în 1858. A avut profesori celebri: Episcopul Filaret Scriban, Arhimandritul Neofit Scriban, Arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, hirotonit în 1862 episcop de Roman, Protosinghelul Isaia Vicol, viitor arhiepiscop, alături de mulți alții. Rezultatele arată că tânărul seminarist și-a luat menirea în serios.

De menționat că unul dintre colegii săi, Constantin Erbiceanu, a devenit primul mare elenist român, membru și vice-președinte al Academiei Române, decan al Facultății de Teologie din București.

Dacă la Broșteni sau Fălticeni catihetul din Humulești se arătase năstrușnic, pus pe năzbâtii, la Iași, Ion s-a dovedit un școlar sânguinos, lucru adevărat de notele obținute. *Bun, foarte bun, eminent* – iată calificative ce demonstrează dorința sa de a ajunge un vrednic slujitor al Domnului.

Sfârșitul ciclului inferior al seminarului a coincis cu neașteptatul deces al tatălui, Ștefan a Petrii Ciubotaru.

Drama a fost sporită de faptul că Smaranda, soția defunctului, era însărcinată. Din lipsa banilor, familia nu a putut aduce acasă trupul lui Ștefan. Căldura din mijlocul verii nepermițând ținerea sau transportul decedaților, se hotărâni înmormântarea în cimitirul satului Prigoreni, actualmente Ion Neculce, de lângă Târgu Frumos. Răposatul se prăpădise chiar acolo, aflat la muncă pe o moșie cumpărată de familie.

Moartea tatălui, greutățile uriașe cu care se confrunta mama acasă, având alți șase copii în juru-i și unul în pânțece, ce se va naște abia în noiembrie, l-au determinat pe fiul cel mare să renunțe a continua ciclul superior al școlii teologice, cerând în toamna aceluiași an o adeverință de absolvire pentru o eventuală angajare.

Nu putea intra în cler, căci încă nu îndeplinea vârsta canonică. Așa că, până-n iulie 1859, când i s-a eliberat atestatul respectiv, a traversat o perioadă de așteptări și încercări. Mai trebuia împlinită o condiție *sine qua non* a hirotoniei: căsătoria. Se pare că unul din prietenii săi, părintele Andrei de la biserica Buna Vestire din Iași, i-a fost staroste, peșitor. Se obișnuia în trecut ca viitorii candidați la preoție să-și ia neveste cu precădere din ficele de preoți, dar, deopotrivă, aceștia din urmă căutau gineri cu studii teologice, obișnuind să le dea întâi fata, apoi să le lase parohia.

Pesemne că astfel de rațiuni au contribuit la însurătoarea junelui Creangă cu Ileana, fiica părintelui Ion Grigoriu de la Biserica „Sfinții 40 de Mucenici” din Iași. Cununia și nunta au avut loc îndată după săvârșirea postului Adormirii Maicii Domnului, în data de 23 august 1859.

Din nefericire, căsnicia le-a fost plină de neajunsuri. Diferența de vârstă dintre el și soție, imixtiunile socrului, fire despotică, autoritară, caracterul infantil al Ilenei – avea doar 15 ani – au dus la tensiuni foarte mari, născând, la rândul lor, jalbe, înfățișări la Mitropolie, umilințe nebănuite suportate de ginere din partea îndărătnicului socru.

Îndată după căsătorie, Creangă primește postul de cântăreț la Biserica „Sfinții 40 de Mucenici”. Avea un excelent glas de tenor, domol, plăcut. De altfel, se pare că darul de a cânta se regăsea și la alți membri ai familiei. Un frate de-al lui Creangă, Zahei, a fost angajat tot dascăl la o biserică ieșeană.

În decembrie același an, după sărbătoarea Nașterii Domnului, în biserica „Sfânta Parascheva” din Târgu Frumos, Ion Creangă fu rânduit pentru hirotonie. Poate că l-a chemat duhul tatălui său, înmormântat în apropiere. Poate s-or fi gândit să le înlesnească neamurilor din Humulești participarea la ceremonia religioasă sau a fost o pură coincidență: chiriarul lui

programase o slujbă misionară la Târgu Frumos, iar în tabelul cu hirotonii venise rândul teologului Creangă Ion. Arhiereul oficianț a fost Ghenadie Șendrea, din porunca Mitropolitului Moldovei, Sofronie Miclescu. Încercăm să ne imaginăm bucuria Smarandei, inundată de nesfârșite lacrimi. Toată viața visase să-și vadă progenitura cleric, precum fratele ei. Arzătoarea dorință i s-a împlinit. Cu inima împăcată, după trei ani de la fericitul eveniment, binecuvântata mamă s-a stins, adăugându-se vrednicilor săi strămoși.

Cât privește pe tânărul prohirisit în treapta diaconiei, viața i-a oferit numeroase încercări. Cu toate că se arăta un slujitor îngrijit, apreciat pentru vocea-i blajină, în casă necăjitul diacon suferea foarte mult. La 19 decembrie 1860 soția născuse pe unicul lor copil, Constantin. Părintele crezu că va fi un bun prilej de împăcare, de stingere a neînțelegerilor. Lucrurile s-au dovedit tocmai pe dos, încât se văzu nevoit să înainteze o jalbă chiriarhului, acesta dispunând o anchetă a Dicasteriei mitropolitane (*dicasteria* era un fel de consistoriu ce discuta și dădea rezoluții în probleme familiale ale clericilor sau mirenilor aflați în situații conflictuale ori de divorț).

Mulți dintre membrii instituții eclesiastice fiind prieteni cu preotul Grigoriu, judecata lor s-a arătat părtinitoare, găsindu-l vinovat pe ginerele părâtului. Aceste neajunsuri s-au răsfrânt și asupra activității sale eclesiastice. Deși hirotonit pe seama bisericii „Sfânta Treime”, unde a stat doar câteva luni, diaconul Creangă a slujit, mutându-și de fiecare dată domiciliul, la mai multe biserici. La „Sfinții 40 de Mucenici” a slujit alături de socrul său timp de trei ani.

Conflictele, tensiunile, ingerințele celui din urmă în viața tinerei familii l-au determinat pe hăituitul ginere să se transfere la un alt locaș de cult, lucru întâmplat la 30 aprilie 1863, când a ales Mănăstirea Bărboi. Sacerdotul avea de dus grele poveri: cei trei frați, Teodor, Zahei și Ileana, minori, fără nici un rost în viață, rămași orfani, trebuiau susținuți. De aceea, părintele Ion i-a adus la Iași, găzduindu-i în locuința sa de la Bărboi. În scurtă vreme, trebui să părăsească și această biserică din pricina noilor reglementări ale legilor lui Cuza privind secularizarea averilor mănăstirești.

Biserica Golia a fost ultima unde a slujit, începând cu data de 14 februarie 1866. Arhiereul Isaia Vicol Dioclias, starețul așezământului monahal, i-a pus la dispoziție o locuință în incinta mănăstirii, Creangă șezând acolo până-n toamna lui 1871. Se pare că „bunavoința” vlădicului Isaia o motivau alte interese meschine.

Perioada la Golia a fost cea zbuciumată a diaconiei sale, căci problemele familiale se acutizau, iar

conflictele cu administrația Mitropoliei se agravasera, ajungându-se chiar la oprirea temporară de la oficierea celor sfinte, în primăvara lui 1866. În aceeași vreme, se separase de soția sa, copilul rămânând în îngrijirea părintelui.

Legătura amoroasă a Ilenei Creangă cu o altă față bisericească, l-a determinat pe diaconul Ion să ceară divorțul, respectând astfel prevederile canoanelor (canonul VIII al Sinodului II local din anul 315, de la Neocezarea, prevede că atunci când soția clericului se dovedește adulterină, acesta ori o părăsește, ori renunță la a mai săvârși cele sfinte).

Judecătorii Dicasteriei n-au interpretat corect gestul părintelui, adăugându-i alte acuze: frecventarea teatrului, tunderea părului precum mirenilor, împușcarea păsărilor adăpostite pe turla bisericii Goliei. Ca urmare a învinuirilor aduse, membrii consistoriului au propus depunerea din treaptă, aprobată de mitropolit la 8 octombrie 1871. Textul deciziei prevedea printre altele: „...diaconul Ion Creangă să fie oprit de la lucrarea diaconiei pentru totdeauna, iar de se va nevoi a se îndrepta dând legale probe întru aceasta să fie iertat”.

Carențele de comunicare, bănuiesc, influențele grecilor aflați în număr destul de mare în administrația mitropolitană, alături de o oarecare îndârjire a părintelui Ion au dus la un deznodământ nefericit. La un an de la pronunțarea primei sentințe, prin care i se lăsa o porțiță de scăpare, Creangă nu doar că nu a arătat nici o dovadă de îndreptare, ci a lepădat ținuta clericală, ocupându-se de o afacere cu tutun. Toate acestea i-au determinat pe membrii Consistoriului să ia o hotărâre categorică, excluzându-l definitiv din rândul clericilor pe diaconul Ion Creangă. Mitropolitul Calinic semnează hotărârea la 10 octombrie 1872, act ce încheie în mod nefast legătura lui Creangă cu lumea eclesiastică.

RELIGIE ȘI REFORME ÎN SOCIETATEA MOLDAVĂ

Activitatea sacerdotală a sa, chiar și caterisirea, au coincis cu evenimente bulversante din viața societății românești în general, a celei bisericești, în special. În cele ce urmează vom prezenta succint o parte dintre ele. Anul hirotonirii lui Ion Creangă a coincis cu Unirea Principatelor de la 24 ianuarie 1859. Deși un act istoric cu urmări fericite pentru nația română, nu toți au privit-o cu ochi buni. Însuși Mitropolitul Moldovei, Sofronie Miclescu a ezitat la început, ca apoi să susțină unirea. Nefiind de acord cu schimbările lui Cuza, s-a văzut surghiunit la Mănăstirea Slatina, unde a murit, la scurt timp.

A urmat legea secularizării averilor mănăstirești. Din istorie știm că decretul domnitorului a fost primit

cu multe proteste de către numeroșii clerici greci din capitala Moldovei. Ba, mai mult, o parte din ei având funcții în administrația bisericească, acest aspect a cântărit greu în luarea unor decizii, precum în cazul diaconului Creangă. „Nesupusul” își exprimase public dezaprobarea față de „iezuismul” fanariot, după cum afirma mai târziu într-un articol unde înfiera amestecul grecilor din Biserică.

Măsurile pe plan bisericesc adoptate de Cuza au tulburat conservatoarea societate moldovenească, împotriva lor ridicându-se nu numai clericii din familiile boierești, ci și slujitorii din rândurile clerului inferior, asemenea lui Ion Creangă. Într-o astfel de situație extrem de complexă, în februarie 1866, Alexandru Ioan Cuza abdică, act urmat de proclamarea ca domnitor a principelui Carol de Hohenzollern. Era momentul prielnic pentru ca dușmanii unirii să-și arate nemulțumirea. În aprilie 1866 a avut loc mișcarea antiunionistă de la Iași, în cadrul căreia un rol important l-a jucat Mitropolitul Calinic Miclescu, nepot al răposatului Sofronie, succesor al său în scaunul Mitropoliei Moldovei.

La 3 aprilie 1866, în curtea Mitropoliei și a Palatului Roznovanu (actuala Primărie) s-a adunat o mulțime de popor agitat de boierul Teodor Boldur-Lățescu, cu scopul de a obține o anulare a actului unirii. Mitropolitul Calinic a semnat declarația separatistă, binecuvântând participanții la mișcarea secesionistă apoi, în fruntea acestora, a plecat cu crucea-n mână, în sunetele clopotelor, spre palatul domnesc, unde se afla un membru al locotenenței instituite după abdicarea lui Cuza, Lascăr Catargiu.

Cel din urmă a ordonat armatei să intervină în forță pentru înăbușirea manifestației. Urmările s-au concretizat în 16 morți și peste 30 de răniți din rândurile soldaților și peste o sută de morți dintre „răzvrățiți”. Pe vlădica însuși îl atinseseră gloanțele; diaconul Ion Creangă, alături de alți tovarăși, l-a salvat cu greu, ascunzându-l într-un imobil învecinat zonei de conflict. Mitropolitul s-a întâlnit în taină cu Titu Maiorescu, care l-a convins să se predea. A fost dus la Mănăstirea Sfântul Spiridon, iar apartamentul de la Mitropolie i s-a sigilat. S-au operat numeroase arestări în rândul rebelilor, însuși chiriarul fiind pus sub acuzare.

CAZUL CREANGĂ

În aceeași perioadă a diaconatului ilustrului povestitor, viața eclesială a mai tulburat-o una din deciziile emise de Cuza în 1865. Domnitorul îl numește pe Calinic Miclescu Mitropolit al Moldovei prin decret, pe baza controversatei Legi pentru numirea de

mitropoliți și episcopi eparhioți în România (11 mai 1865). Adoptarea acestui regulament a dezlănțuit o nouă criză bisericească, cunoscută sub numele de „lupta pentru canonicitate”, în fruntea ei aflându-se frații Scriban, episcopii Neofit și Filaret. Ei considerau că legea încălca dreptul Bisericii de a-și alege și numi arhierii eparhioți, încurajând numirea lor pe criterii politice.

Până la adoptarea *Legii organice pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți din 1872*, „lupta pentru canonicitate” a agitat puternic viața bisericească moldavă, iscând chiar patimi extreme cărora avea să le cadă victimă însuși chiriarul Moldovei, Calinic Miclescu, împușcat în 1871, autorul atentatului eșuat fiind arhierul Clement Nicolau, directorul Seminarului din Iași.

Cât privește atitudinea față de clericii greci, urbea ieșeană se împărțise în două partide: unii țineau cu ei, alții îi doreau cât de repede îndepărtați din funcțiile ori rosturile bisericești ocupate. Noile reglementări ale lui Cuza prevedeau clar dreptul grecilor de a sluji în limbile lor în doar trei locații din România: București, Brăila și Iași, întărind astfel ipoteza influenței remarcabile a lor în viața bisericească din Moldova. Clement Nicolau făcuse studii la Atena, așadar se deduce ușor că era filogrec. Calinic Miclescu apăra ideea națională, sprijinind secularizarea averilor mănăstirești, iar Creangă,

de asemenea. De aceea, credem că la caterisirea diaconului Creangă a contribuit într-o oarecare măsură și poziția sa față de elementul grec, prezent destul de ostentativ la acea vreme în viața bisericească.

De ce a semnat Calinic Miclescu caterisirea lui Creangă? Știm din istorie că prințul Carol I l-a iertat pe împricinatul mitropolit. După suspendarea din funcție în perioada aprilie-iunie 1866, Calinic Miclescu a fost repus în scaun, iar în 1868 l-a găzduit pe Prințul Carol I în cadrul vizitei sale la Iași. Bănuim că încercatul vlădică trebuia să se desolidarizeze de toți participanții la revolta separatistă.

Cazul „Creangă” putea constitui un bun prilej în acest sens, deși, așa cum am afirmat deja, tânărul diacon, alături de alții, i-a salvat viața. Actul l-au mai semnat arhierii Vladimir Suhopan și Isaia Vicol; cel din urmă se pare că a regizat și alimentat întreg complotul împotriva clericului urgisit. Înțeleptul vlădică Filaret Scriban a refuzat să iscălească tendențiosul document.

A fost Ion Creangă un diacon înfrânt? Nu! Dumnezeu nu a îngăduit aceasta. S-au scris multe despre istoria dramatică a diaconatului ilustrului povestitor, încercându-se o deslușire a situației și găsirea unor vinovați. Dacă dorim obiectivitatea, adevărul trebuie căutat undeva la mijloc. În contextul vremii, „sentința” a fost considerată dreaptă, probabil pentru a da un exemplu celorlalți „nesupuși”.

Dar se pare că Atotștiutorul a rânduit, după 121 de ani, corectarea pripitei hotărâri. Prin decizia cu numărul 3690 din 20 iunie 1993, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, pe atunci Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, a reabilitat memoria părintelui diacon Ion

Creangă, ridicându-i caterisirea. Mai există reveniri ale Bisericii asupra unor decizii luate în anumite momente istorice dificile, fie sub presiunea politică, fie din cauza unor superficiale anchete, deliberări sau chiar ambiții. Amintim aici cazul Sfântului Mitropolit Antim Ivireanul sau al vrednicului de pomenire Mitropolit al Bucovinei, Visarion Puiu.

Așadar, diaconul Ion Creangă nu a fost un înfrânt. A rămas viu în conștiința neamului românesc nu doar ca un genial povestitor, ci și ca un desăvârșit învățător. Dacă i s-a interzis slujirea liturghiei euharistice, Dumnezeu i-a rânduit să săvârșească o altfel de „liturghie”, cea a cuvântului, pe un alt „altar”, cel al școlii, numit catedră. Toate acestea ne determină să-l iubim pe Ion Creangă poate mai mult, „*măcar să zică cine ce-a zice*”, chipul său prinzând contur în bronzul incandescent al inimilor noastre, căci „*în Creangă trăiesc credințele, datinile, obiceiurile, limba, poezia, filosofia neamului nostru românesc*”.

ION CREANGĂ, A DEFEATED DEACON?

Abstract: The monastic life of the illustrious teacher and storyteller Ion Creangă can be subjected to pros and cons, depending on the relationship to the spirit and customs of the time but also on the relevance of the facts in relation to the temporal options or the fortuitous attitude. His posthumous rehabilitation, on June 20, 1993, by the Metropolitan Church of Moldova and Bukovina, is a just moral reparation and his final rehabilitation for the memory of posterity.

Keywords: Ion Creangă, deacon, teacher, writer, reputation, rehabilitation
